

YURIDIK XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA SUN'IY INTELEKTDAN FOYDALANISHNING HUQUQIY ASOSLARI

Lapasov Asliddin To'liqin o'g'li

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi yuridik xizmat ko'rsatish sohasiga ham kirib kelmoqda. Sun'iy intellekt huquqiy xizmatlar ko'rsatish sifatini oshirish, hujjatlar tahlili, shartnomalarni tuzish, sud qarorlarini prognozlash, yuridik maslahat berish kabi yo'nalishlarda samaradorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellektdan foydalanish jarayonida uning huquqiy maqomi, javobgarlik masalalari, axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish kabi ko'plab huquqiy masalalar yuzaga chiqmoqda.

Shuningdek, sun'iy intellektning yuridik xizmatlarda qo'llanilishi zamonaviy huquqiy amaliyotda eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. U turli yuridik vazifalarni avtomatlashtirish, huquqiy tahlillarni soddalashtirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirish imkonini beradi.

Bugungi kunda sun'iy intellektdan foydalanish nafaqat yirik yuridik firmalar, balki kichik konsalting agentliklari va davlat organlari faoliyatida ham kuzatilmoqda. Bunday texnologiyalar odatda shartnomalarni tuzish va tahlil qilish, da'vo arizalarini tayyorlash, sud qarorlarini prognoz qilish, huquqiy tavsiyalar berish, hujjatlar bo'yicha huquqiy xavflarni aniqlash kabi yo'nalishlarda qo'llaniladi¹.

Ayniqsa, sun'iy intellekt asosidagi dasturiy vositalar yuridik xizmatlarning ayrim an'anaviy jarayonlarini avtomatlashtirish orqali inson mehnatini yengillashtirmoqda. Misol uchun, hujjatlarni o'rganish va tartibga solish, shartnoma loyihalarini avtomatik yaratish, huquqiy savollarga tezkor javob berish imkonini beruvchi chat-botlar hozirda keng qo'llanilmoqda. Shu bilan birga, bu texnologiyalar bilan bog'liq bir qator huquqiy muammolar ham mavjud. Jumladan, sun'iy intellekt tomonidan berilgan tavsiyalar uchun kim javobgar bo'lishi, maxfiylik va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, algoritmlarning shaffofligi, axloqiy me'yorlarga rioya qilinishi kabi masalalar yuridik nuqtayi nazardan hal etilishi zarur.

O'zbekistonda ham yuridik xizmatlar sohasida sun'iy intellektdan foydalanish bosqichma-bosqich shakllanib bormoqda. Ushbu texnologiya yuridik masalalarni hal qilishda tezlik, aniqlik va qulaylikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, hujjatlar loyihasini tayyorlash, yuridik

¹ Ashley, K. D. *Artificial Intelligence and Legal Analytics: New Tools for Law Practice in the Digital Age*. Cambridge University Press, 2017.

maslahatlar berish va sud-huquq jarayonlarini avtomatlashtirish yoʻnalishlarida sunʼiy intellekt texnologiyalarining samarali qoʻllanilishi kuzatilmoqda².

Xususan, 2024-yil dekabr oyida Adliya vazirligi tashabbusi bilan ishga tushirilgan “LexAI” — foydalanuvchilarning huquqiy savollarini 24/7 rejimida qabul qilib, 34 000 dan ortiq normativ hujjat asosida javob bermoqda. Chat-bot qonun moddasiga havola koʻrsatadi, ovozli soʻrov va javob funksiyalariga ega, oʻz-oʻzini oʻqitish orqali yangilanadi.

Bu platforma foydalanuvchining huquqiy vaziyatini tahlil qiladigan va qonunchilik maʼlumotlari milliy bazasiga tayangan holda hujjatlardagi tegishli boʻlimlar, moddalar va tushuntirishlarni taqdim etadi. Chat-bot nafaqat matnli soʻrovlarni, balki ovozli savollarni ham qabul qiladi va ularning tarixini saqlaydi. Platformaning texnik ildizi mustaqil tarzda yaratilgan boʻlib, ochiq manba dasturlardan foydalanilmagan. U oʻz ichiga normativ hujjatlar bazasini keng koʻlamda oʻrgatishni olgan va amali tahlil, hujjat loyihalash uchun konstruktor yaratish imkoniyatlarini qoʻshish ustida ishlar olib borilmoqda.

Hozircha loyiha sinov bosqichida, platforma mutaxassislar yoki maxsus tanlangan foydalanuvchilar tomonidan test qilinmoqda. Yaʼni foydalanuvchilar tizimga obuna asosida kiradi, xizmatning bepul yoki pullik versiyalari taklif etilib, keyinchalik keng jamoatchilik uchun ochilishi rejalashtirilgan.

Umumiy qilib aytganda, “LexAI” chat-bot yuridik masalalarda tezkor va aniqlikka asoslangan javob beruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. U Oʻzbekiston qonunchiligi maʼlumotlar bazasidan foydalanadi, ovozli va matnli soʻrovlarni tahlil qiladi, foydalanuvchini qonun moddalari bilan bogʻlaydi va hujjatlarni tayyorlash hamda ekspertiza jarayonlariga ham tayyorlanmoqda.

Biroq, nafaqat Oʻzbekistonda balki butun dunyoda sunʼiy intellekt tomonidan berilgan yuridik maslahat yoki tahlil xatolikka yoʻl qoʻysa, buning uchun kim javobgar boʻlishi — dastur ishlab chiquvchimi, foydalanuvchimi yoki texnologiyani joriy qilgan tashkilotmi — degan masala hanuzgacha hal qilinmagan.

Masalan, dunyo boʻyicha kuzatilayotgan asosiy muammolardan biri — sunʼiy intellekt tomonidan berilgan maslahatlar va chiqarilgan xulosalar uchun kim javobgar boʻlishi aniq belgilanmaganidir. Shuningdek, algoritmlar qanday qaror qabul qilayotgani koʻpchilik uchun tushunarli emas, bu esa shaffoflik va ishonch muammolarini keltirib chiqaradi³. Bundan tashqari, shaxsiy va maxfiy maʼlumotlarning xavfsizligini taʼminlash ham dolzarb masala boʻlib qolmoqda. Yana bir muhim jihat — sunʼiy intellekt insoniy qadriyatlar va kontekstni toʻliq

² <https://parliament.gov.uz/news/suniy-intellekt-tizimidan-foydalanishning-huquqiy-asoslari-zarur-qadamlar>

³ Surden, H. “Artificial Intelligence and Law: An Overview.” Georgia State University Law Review, 2020.

tushunolmaydi, bu esa uning yuridik masalalarda xolis va to'g'ri qaror qabul qilish imkoniyatini cheklaydi.

O'zbekiston ham bu texnologiyani huquqiy xizmatlar tizimiga joriy etishda ayrim kamchiliklar mavjud. Eng avvalo, mavjud qonunchilik sun'iy intellekt bilan bog'liq barcha huquqiy munosabatlarni to'liq qamrab olmaydi. Yuridik soha mutaxassislari orasida texnologik savodxonlik yetarli darajada emas va tegishli axborot tizimlari hali to'liq shakllanmagan. Ayni vaqtda sun'iy intellekt tizimlari uchun zarur bo'lgan yirik huquqiy ma'lumotlar bazalari raqamlashtirish va standartlashtirish bosqichidadir.

Bundan tashqari, jamiyatda va yuridik soha vakillari orasida sun'iy intellektga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashuv mavjud. Odamlar yuridik maslahatni ko'proq tajribali huquqshunosdan olishga intiladi va texnologiyaga ishonch hali yetarli darajada shakllanmagan.

Umuman olganda, yuridik xizmatlarda sun'iy intellektdan foydalanish katta imkoniyatlar ochmoqda, ammo bu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun huquqiy, texnologik va ijtimoiy jihatlardan puxta tayyorgarlik talab etiladi. Buning uchun esa qonunchilikni takomillashtirish, mutaxassislarni tayyorlash, axborot tizimlarini rivojlantirish va sun'iy intellekt faoliyatini tartibga soluvchi aniq mexanizmlarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, yuridik xizmat ko'rsatish sohasida sun'iy intellektdan foydalanish zamonaviy huquqiy tizimning ajralmas yo'nalishiga aylanmoqda. Bu texnologiya huquqshunoslikdagi ko'plab amaliy masalalarni hal qilishda tezlik, aniqlik va yengillikni ta'minlab, inson omilini quvvatlovchi vosita sifatida xizmat qilmoqda. Jumladan, hujjatlar tahlili, shartnoma tuzish, huquqiy maslahatlar berish kabi sohalarda sun'iy intellektning qo'llanilishi samaradorlikni sezilarli darajada oshirmoqda. Biroq, bu jarayon huquqiy asoslar va me'yorlar bilan mustahkamlanmas ekan, turli xavf va muammolar yuzaga kelishi muqarrar. Jumladan, sun'iy intellekt faoliyatining shaffofligi, ma'lumotlarning maxfiyligi, etik me'yorlarga rioya qilish, shuningdek, mas'uliyat va javobgarlikning aniq belgilanmasligi ushbu sohani tartibga solishni talab qiladi.

Fikrimizcha, sun'iy intellektdan foydalanishni huquqiy jihatdan asoslash, milliy qonunchilikka mos tartiblarni joriy etish, shuningdek, xalqaro tajribalarni o'rganib, ularni milliy amaliyotga uyg'unlashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu esa yuridik xizmatlarning sifatini oshirish va zamonaviy texnologiyalarni huquqiy me'yorda qo'llashga xizmat qiladi.